

Õiguskantsler

Kristel Voltenberg
Kantsler
Eesti Advokatuur
advokatuur@advokatuur.ee

Teie nr

Meie 17.11.2015 nr 6-1/151133/1505111

E-toimikus dokumentide vastuvõtmise aeg

Austatud Eesti Advokatuuri kantsler Kristel Voltenberg,

Tõstasite küsimuse kohtust saadetud menetlusk dokumentide vastuvõtmise ajalisest piirangust avaliku e-toimiku infosüsteemis (AET), mille tulemusena ei saa kasvõi ühe dokumendi mittevastuvõtmisel 20 (praegu 30) päeva jooksul juurde pääseda ühelegi teisele dokumendile (ka teistes kohtuasjades) enne vastuvõtmistähtaaja ületanud dokumentide vastuvõtmist. Küsisite, kas selline kohtumenetluses osalemise piiramine infosüsteemi rakenduse kaudu on põhiseaduspärane.

Leian, et kohtumenetluse venitamise tõkestamise eesmärk on legitiimne. Selle eesmärgi huvides seatud 20 päeva pikkune aeg kohtu saadetud dokumendi vastuvõtmiseks ei piira põhiseadusevastaselt kohtumenetluses osalemist; seda üksnes juhul, kui tähtaegselt vastu võtmata jäänud dokumentide vastuvõtmisel tekib otsekohe juurdepääs ka teistele dokumentidele. Praegu see nii ongi. Kui aga juurdepääs kõikidele AET-s olevatele dokumentidele tõkestataks üksiku hilinemise tõttu lõplikult või seotaks aeganõudvate protseduuridega, oleks tõenäoliselt tegemist intensiivse kohtumenetluses osalemise piiranguga. Seesugune piirang – kui üldse põhiseaduspärane - nõuaks seaduses selgesõnalist alust.

Teie tõstatatud probleemide analüüsimisel tuli aga esile märkimisväärne hulk kohtumenetluses osalemist faktiliselt takistavaid inimlikke eksimusi ja AET tehnilisi tõrkeid. Nendega tuleb tegeleda kohe.

Justiitsministeerium on küsimuste tõusetumisest teadlik, andnud esmased selgitused¹ ja edastanud statistilise ülevaate. AET kasutamisega seonduvaid probleeme arutati 18.09.2015 Kohtute Haldamise Nõukoja istungil² ja 14.10.2015 Justiitsministeeriumis toimunud ümarlaual.

¹ Rasmus Karja 04.09.2015 e-kiri.

² 18.09.2015 Kohtute Haldamise Nõukoja arutelu protokollist (p 8) nähtub: „Advokaatidelt on tulnud palju pöördumisi seoses dokumentide kätetoimetamisega. Kohtute ja advokatuuri esindajate osavõtul tehakse selle teema arutamiseks ümarlaud ja sõltuvalt, mis seal otsustatakse, on mõningaid muudatusi tulemas.“

1. Menetlusedokumentide vastuvõtmise ajalise piirangu kehtestamine infosüsteemi arenduse kaudu

Kohtumenetluses osalemise olulised tingimused tuleb Põhiseaduse järgi kehtestada seadusega.³ Õigusvaidluse õiglase lahendamise ja poolte võrdsuse olulise eeltingimusena peab menetlusosaline või tema esindaja saama õigel ajal kätte ja tutvuda kõigi oluliste dokumentidega. Dokumendi kättetoimetamisega kaasneb lisaks õiguslik tagajärg – kulgema hakkavad kaebe- vm kohtu määratud tähtajad. [Tsiviilkohtumenetluse seadustiku](#) § 311¹ sisaldab võimalust ja kohustust kasutada avalikku e-toimikut. Paragrahvi lõike 6 järgi võib advokaadile, notarile, kohtutäiturile, pankrotihaldurile ja riigi- või kohaliku omavalitsuse asutusele menetlusedokumendi muul viisil kui elektrooniliselt selleks ettenähtud infosüsteemi kaudu kätte toimetada üksnes mõjuval põhjusel. AET kasutamine kohtuga suhtlemisel on viimaste jaoks kohustuslik.

Sama paragrahvi lg 3 kohaselt loetakse menetlusedokument kättetoimetatuks hetkest, kui see avatakse infosüsteemis või kinnitatakse infosüsteemis selle vastuvõtmist dokumenti avamata. Seega võib dokumendi saatmise ja vastuvõtmise vahele tekkida ajaline viivitus, mille pikkus sõltub sellest, millal saaja avab dokumendi või kinnitab selle kättesaamise.

Vaidluse all on AET tehniline tingimus, mis faktiliselt sunnib saajat võtma dokumenti vastu 20 päeva jooksul. Tingimuse eesmärgiks on piirata saaja võimalust lükata dokumendi vastuvõtmist ja menetlustähtaegade kulgemise algust edasi. Eesmärk takistada kohtumenetluste venimist, kaitsta kliendi huvisid ja distsiplineerida menetlusosalisi on põhiseaduspärane ning sujuva kohtupidamise tagamisel mõistetav. Küsimus on valitud abinõudes ja nende intensiivsuses. Praegusel juhul takistab ühes kohtuasjas 20-päeva dokumendi (mitte)vastuvõtmise viivitusega kaasnev „lukk“ AET-s edasi liikumist nii selles kui teistes kohtuasjades.

Vaidlusaluse tingimuse seadis Registrate ja Infosüsteemide Keskus (RIK) Justiitsministeeriumi juhiste alusel ilma sõnaselge seadusliku volitusega (vt Lisa 6).⁴ Lisaks on RIK loonud muid piiranguid, nt kohustus, et dokumendi peab vastu võtma alati mitut isikut, kuigi õiguslik tähendus on vaid esimesel vastuvõtmisel⁵ (vt Lisa 4).

AET arendusena ei tohi luua kohtumenetluses osalemise olulisi piiranguid. Kui piirangu faktiline mõju kohtumenetluses osalemisele on intensiivne, peab selle kehtestamiseks olema Riigikogu enda loodud seaduslik alus. Kohtu saadetud dokumendi 20 päeva jooksul vastuvõtmise kohustus ei riiva oluliselt ega intensiivselt esindusõigust ega takista kliendi huvide kaitset. Leian, et see on kooskõlas TsMS dokumendi kättetoimetamise regulatsiooni eesmärgi ja seadusandja tahtega, milleks on dokumendi vastuvõtmine võimalikult kiiresti. Konkreetne 20 või 30 päeva pikkune aeg on suurusjärguna võrreldav üldise 30-päeva pikkuse kaebetähtajaga. Eelduseks on AET

³ Riigikohus on leidnud, et menetlusliku põhiõiguse eesmärgiks on avada tee isiku põhiõiguste teostamiseks ja kaitsmiseks ning sellest tuleneb seadusandja kohustus kehtestada õigusnormid, mis tagavad tõhusa võimaluse isikul oma õigusi kohtus kaitsta, samuti õigusemõistmise õigluse. Kuna PS §-s 14 ega § 15 lg-s 1 ole nimetatud põhiõiguste piiramise võimalust, on neist sätetest tulenev üldine menetluslik põhiõigus tagatud ilma seadusereservatsioonita ja selle piiramise õigustusena saab arvestada üksnes teisi põhiõigusi või põhiseaduslikke väärtusi. Vt rohkem RKPJKo 07.02.2014, nr [3-4-1-38-13](#).

⁴ Eesti Advokatuur ütles oma 22.07.2015 pöördumises 1-2/370, et praeguses olukorras sõltub Justiitsministeeriumi kui vastutava töötleja suvaotsusest see, mis ajahetkel advokaate enam menetlusse ei lubata ja see määramine ei allu ühelegi eel- või järelkontrollile, menetluses osalevate isikute käitumist ei reguleerita mitte kohtumenetlust reguleerivate normide vaid infosüsteemiga ning infosüsteem ei ole kohane meede asendamaks õigusnorme kui käitumise reguleerimise vahendit, kusjuures infosüsteem ei allu poliitilisele ega kohtulikule kontrollile.

⁵ TsMS § 321. Menetlusedokumendi kättetoimetamine kohtumenetluse esindajale
(1) [---] Mitme esindaja puhul piisab kättetoimetamisest ühele neist.

tõrgeteta ja sujuvalt toimimine. Järeldus võib olla vastupidine, kui infosüsteemi arendusena luuakse piirang, mis tõepoolest oluliselt piirab kohtusse pöördumist ja kohtumenetluses osalemist.

Küsisin infot Justiitsministeeriumist, kust edastati advokaatide dokumentide vastuvõtmise statistiline ülevaade. Sellest nähtub, et aprillist juulini 2015 võeti enamik dokumente vastu kahe esimese päeva jooksul ning pärast 1 nädala möödumist oli kätte toimetamata üksikud menetluskohaldamised. Samuti nähtub, et suvepuhkuste kuudel juunis 2015 oli üle 30 päeva vastu võtmata dokumentide arv järgmine: 1 advokaadil 94 dokumenti, 2 advokaadil 38 dokumenti, 3 advokaadil 13 dokumenti, 4 advokaadil 9 dokumenti; ning augustis olid vastavad arvud: 1 advokaadil 98 dokumenti, 2 advokaadil 17 dokumenti, 3 advokaadil 13 dokumenti, 4 advokaadil 11 dokumenti. Üksnes arvuliste näitajate põhjal ei tundu dokumentide AET-s vastuvõtmise probleem üldiselt terav. Sellise statistika põhjuseks võib siiski olla infosüsteemi vigade ja tõrgetega kui paratamatusega leppimine, kuna vastupidisel juhul ei ole võimalik süsteemis edasi liikuda. Käsitlen neid edaspidi.

AET toimimist peab suunama seadusandja tahe, mitte pelgalt justiitsministri juhiste järgi RIK. Seega tuleb Justiitsministeeriumil ja RIK-il AET-d arendades silmas pidada piirangute faktilist mõju.

Positiivne on 14.10.2015 ümarlauale sarnaste advokaatide, kohtunike, Justiitsministeeriumi esindajate ja AET haldajate ühisarutelud ning nende pinnalt ilmnenu probleemide lahendamine. Selline töövorm ei saa olla siiski piisav alus ja õigustus kohtumenetlust vahetult ja intensiivselt mõjutavate piirangute loomiseks ja muutmiseks.

2. E-toimiku kasutamisel esinevatest tehnilistest tõrgetest tulenevad takistused

Nii Teie esitatud kui ka 14.10.2015 ümarlaval kirjeldatud näidetest ilmneb, et AET-s esineb sageli tõrkeid. See toob süsteemi kasutajale kaasa ebameeldivusi, märkimisväärsel hulgal mittevajalikke tegevusi ning ohtrat aja- jm ressursikulu. Õigus-majanduslikust vaatenurgast on suur osa AET toimimise kulust nihkunud selle kasutajate kanda.⁶ See on praegusel ajal peamine probleem.

Nt jõuab AET kaudu selle kasutajani väga palju dokumente, millest igapäevane kohustuslik, kuid sisuliselt mittevajalik avamine koormab süsteemi kasutajat ilmselgelt ülemääraselt. Lisa 1 näite järgi *sunnib* süsteem sama dokumenti vastu võtma 19 korda, kuna teisiti ei ole võimalik AET-s edasi liikuda (vt ka Lisa 2). Samuti esineb olukordi, kus vanad dokumendid tehakse kättesaadavaks pika aja tagant, kuna need *jäid teadmata põhjusel* õigeaegselt kätte toimetamata (Lisa 5). See on üks nendest probleemidest, mis tuleb lahendada kohe. Menetlusosaliste aja raiskamisega ei pea ega saa leppida.

Pöördusin AET toimiku kasutamise praktika teada saamiseks advokaatide poole ning mitmete vastuste pinnalt selgus, et AET kasutamine, sh dokumentide vastuvõtmine on kantselai ülesanne ja büroo hoolsuskohustus (ühe küsitatud advokaadi vastus: „Kohtutähtaegadega ei mängita ja kõik dokumendid võetakse üldjuhul kohe vastu.“).

⁶ RKPJKo 10.12.2013, [3-4-1-20-13](#), p 65: „Kohtute tehnilise töökoormuse vähendamine ei suurenda menetlusökonoomiat, kui sellega ei vähene õigusemõistmisega kaasnev ressursikulu ühiskonnas tervikuna. Kulu kantakse niisugusel juhul kohtusüsteemist lihtsalt üle menetlusosalistele.“

14.10.2015 ümarlaval ilmnes, et nii mõnedki probleemid on tingitud andmete ja dokumentide sisestaja eksimustest (vt ka Lisad 3 ja 7). Kohustuslikuna kasutatav infosüsteem peab toimima eesmärgipäraselt ja mõjusalt ning välistama minetused. Kuivõrd inimlikud eksimused ei ole lõpuni välistatavad, tuleb nende heastamiseks ja vigade parandamiseks ette näha sobivad võimalused. Infosüsteemid ja elektrooniline asjaajamine saavad olla üksnes vahendid sujuva kohtupidamise saavutamiseks, mitte eesmärgid iseeneses.

Täna Teid pöördumise eest. Ühtlasi olen Teile tänulik, kui jagate AET kasutuskogemusi ja seisukohti AET arenduste suhtes ka edaspidi. Kui dokumentide vastuvõtmise reegleid veelgi intensiivistatakse või tehnilistele probleemidele lahendust ei leita, tuleb tõenäoliselt kaaluda põhiseaduslikkuse järelevalve algatamist.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Teadmiseks: Justiitsministeerium (info@just.ee)

Helen Kranich 693 8446
Helen.Kranich@oiguskantsler.ee

Minul sama lugu: mind blokeeriti AET-ist 14.09.15 ära - dokumendi tõttu, mis pärit 12.08.15 ning mille olin juba kätte saanud 17.08.15... ja mis 04.09.15 uuesti saadeti. Dokumendi nr-d kõik RIKI inimestele teada, e-toimiku klienditoele 04.09.15 alates ka.

Lisa 4

Advokaadi õiguskantslerile 26.09.2015 saadetud e-kiri ja manus:

„Tere

Edastan **tänase** väljavõtte oma e-toimikust. Dokumendid, mis blokeerivad mul edasi liikumist on kolleegide poolt kõik vastu võetud – st menetlusosalisele, keda me esindame, kättetoimetatud. [--
-] See näitab üheselt, et blokeeringuks puudub igasugune avalik huvi [---].“

☐	Dokument	Nr	Kuupäev	Asja nr	Menetluse pealkiri / Menetlev asutus	Büroo liige / Koostaja	Tegevused
☒	TsM: Kohtuotsus		29.06.2015				<ul style="list-style-type: none"> • Vali tegevus
☒	TsM: Kohtumäärus		30.06.2015				<ul style="list-style-type: none"> • Vali tegevus
☒	TsM: Kohtumäärus		30.06.2015				<ul style="list-style-type: none"> • Vali tegevus
☒	TsM: Kohtumäärus		03.07.2015				<ul style="list-style-type: none"> • Vali tegevus
☒	TsM: Kohtumäärus		03.07.2015				<ul style="list-style-type: none"> • Vali tegevus
☒	TsM: Kohtumäärus		06.07.2015				<ul style="list-style-type: none"> • Vali tegevus
☒	TsM: Taotlus		09.07.2015				<ul style="list-style-type: none"> • Vali tegevus
☒	TsM: Määruskaebus		10.07.2015				<ul style="list-style-type: none"> • Vali tegevus

☒	ISM: Vastus		10.07.2015				• Vali tegevus
☒	TsM: Kohtumäärus		15.07.2015				• Vali tegevus
☒	HM: Kohtuotsus		16.07.2015				• Vali tegevus
☒	HM: Kohtuotsus		16.07.2015				• Vali tegevus
☐	TsM: Kohtumäärus	7	28.07.2015	7		i	• Vali tegevus
☐	TsM: Muu		30.07.2015				• Vali tegevus
☐	TsM: Kohtumäärus		31.07.2015				• Vali tegevus
☐	TsM: Menetluse peatamise määrus		03.08.2015				• Vali tegevus
☐	TsM: Kohtumäärus		04.08.2015				• Vali tegevus
☐	TsM: Menetluse võtmise määrus		04.08.2015				• Vali tegevus
☐	TsM: Kohtumäärus		05.08.2015				• Vali tegevus

Võtan 12 dokumenti vastu neid avamata

Võtan vastu

Liigu edasi dokumente vastuvõtmata

Lisa 5

Näide AET tõrkest vana dokumendi korduvast kättetoimetamisest

Lisa 6

AET halduri vastus küsimusele: „[---] on avalik e-toimik blokeeritud minu ligipääsu. Palun teatada, millisel õiguslikul alusel on võetud advokaadilt õigus ligipääsuks kohtule sellise tehnilise lahenduse teel. Vastava õigusliku aluse puudumisel palun viivitamatult kõrvaldada takistus.“

From: etoimik [mailto:etoimik@just.ee]
Sent: Tuesday, August , 2015
To:
Subject: RE: Avalik e-toimik

Lugupeetud

Täname, et olete oma murega meie poole pöördunud, kuid kahjuks kasutajatoel puudub võimalus ja õigus üle 30 päeva vastuvõtmata dokumentide eemaldamiseks ja seeläbi kasutajale juurdepääsu loomiseks. E-toimiku infosüsteemi omanikuks on Justiitsministeerium, kes on sellise lahenduse tellinud

Lisa 7

Advokaadi kiri kohtule ja kohtu vastus

From:
Sent: , November , 2015
To: menetlus <.menetlus@kohus.ee>; @kohus.ee>
Cc:
Subject: [VÄLJAST] FW: Kohtudokumentide edastamine kohtuasjas nr 2-15-

Lp Kohus

Alloleva e-kirjaga saatis kohus vandeadvokaat _____ ile tema enda esitatud dokumendid ja palus kinnitada kättesaamist.
Lisatud e-toimiku detailinfost nähtub, et ka e-toimikus on see dokument ainsana _____ le nähtavaks ja kättetoimetamiseks tehtud, mitte aga vastaspoolele.

Palun selgitust, kas tegemist on kohtu eksitusega.

From: _____ [mailto:_____@kohus.ee]
Sent: , November , 2015 3M
To:
Subject: RE: Kohtudokumentide edastamine kohtuasjas nr 2-15-
Importance: High

Tere

Tegemist oli kohtupoolse eksitusega.
Vabandame.

Lugupidamisega